

10. Кадрова політика у галузі охорони здоров'я та рух вищої медичної освіти України до європейського освітнього простору / [Банчук М.В., Волосовець О.П., Феценко І.І., Булах І.Є., Бойчук Т.М., Чернишенко Т.І., Старча Т.М.]. Медична освіта, 2006. – №2. – С.11 – 12.
11. Особливості підготовки офіцерів медичної служби запасу для Збройних Сил України. О.В.Нікітюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник, – Переяслав-Хмельницький. – 2008. – Вип. 16. – С. 154 – 158.
12. Про затвердження Положення про Державну службу медицини катастроф: Постанова Кабінету Міністрів України №827 від 11.07 2001 р. / Офіційний вісник України. – К., 2001. – №29. – С.133 – 136.
13. Про удосконалення системи підготовки офіцерів медичної служби запасу: Наказ Міністра оборони України, Міністра освіти і науки України та Міністра охорони здоров'я України №31/68/53 від 10.02.2003 р./ – К., 2003. – 379 с.
14. Звід Кодексів і Законів України. / [упоряд. та ред. під-ка Т.Ю.Дяченко, З.Д.Резницька]. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. – С.77 – 94.
15. Про заходи щодо оптимізації мережі військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України №1025 від 26.07 2006 року / Офіційний вісник України. – К., 2006. – №30. – С.99 – 102.
16. Про організацію військової підготовки студентів вищих медичних закладів Міністерства охорони здоров'я України за програмою офіцерів запасу в 2006 – 2011 навчальному році: Наказ Міністра оборони України, Міністра охорони здоров'я України та Міністра освіти і науки України №746/879/845 від 25.12.2006 р.
17. Руководящие материалы по военно-медицинской подготовке (Приказы, положения, указания и др. материалы) (24.06.44 – 22.01.53). // ЦДАВОВ України. – Ф. 342. – Оп. 14. – т.2. – Спр. 4270. т.2. – 180 арк.

Нікітюк А.В. ПОДГОТОВКА ОФИЦЕРОВ МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ ЗАПАСА ДЛЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ (1991 – 2006 ГГ.)

В статье рассматривается процесс изменений и усовершенствования подготовки офицеров запаса для Вооруженных Сил государства. Высказываются предложения по усовершенствованию управления подготовки военно-медицинских кадров запаса, как составной части системы военно-медицинского образования.

Ключевые слова: подготовка, студент, офицер медицинской службы запаса, учебное заведение, кафедра экстремальной и военной медицины, кафедра медицины катастроф и военной медицины.

Nikitjuk A.V. THE TRAINING OF MEDICAL SERVICE OFFICERS IN RESERVE FOR ARMED FORCES OF UKRAINE (1991-2006)

This article considers the process of changes and improvement of the training of medical service officers in reserve for Armed Forces of the State. There are proposals as to how to enhance the management of the training of military medical service personnel in reserve as part of the military medical educational system.

Key words: training, student, reserve medical service officer, education institution, emergency and military medicine chair, catastrophes and military medicine chair

УДК 94 (477) «20»:32

Ю.О. Ніколаєць

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті розглядаються основні напрями національно-культурної політики Української держави на початку ХХІ ст. з аналізом можливих ризиків у цій сфері. Автор пропонує власний варіант періодизації української національно-культурної політики.

Ключові слова: політичні події, нація, національна політика, культура, ідентичність.

Виважена політика в національно-культурній сфері залишається одним із найбільш вагомих засобів згуртування громадян України навколо ідеї зміцнення суверенітету власної

.....
держави із забезпеченням стрімкого економічного зростання. Крім того, її важливість посилюється поступовим зростанням кількості мігрантів з так званих країн «третього світу», чие входження до народу України не повинне призвести до загострення соціальних, національних чи релігійних суперечностей у таких масштабах, як це має місце, наприклад, у Франції чи на Балканах. Поліетнічність українських земель, поєднана із прагненням окремих держав до дестабілізації ситуації в Україні шляхом підтримки сепаратистських рухів створюють ситуацію, коли, з одного боку, нехтування інтересами представників різних національностей, які проживають в Україні, а з іншого, – загравання з активістами відцентрових течій в українській політиці можуть стати причиною різкого загострення соціальних суперечностей. У цій ситуації формування української політичної нації залишається одним із засобів забезпечення національної безпеки України. Не тільки регіональні відмінності, а й відсутність громадянського суспільства ускладнюють цей процес [1].

У наукових працях досить гостро обговорювалося питання щодо доцільності одержавлення української мови і перспективності офіційного введення двомовності [2]. Політика України у сфері культурного розвитку тривалий час викликала багато критичних зауважень у російських виданнях, частина яких, на жаль, далекі від наукової дискусії [3]. Водночас автори ґрунтовних наукових праць більш виважено ставляться до неї, розглядаючи її як один з елементів державного будівництва, але висловлюють застереження щодо забезпечення мовно-культурних прав російського населення [4]. У даній публікації аналізується сучасний стан та перспективи спрямування національно-культурної політики в Україні.

Розвиток національно-культурної політики України кінця ХХ – початку ХХІ ст. можна поділити на кілька періодів, критерієм виділення яких може вважатися прийняття відповідних правових актів. Фактично до 1989 р. законодавство України ігнорувало сферу етнокультурних взаємин. Упродовж 1989 – 1991 рр. вона розвивалася на основі прийняття «Закону про мови в Українській РСР», але обмежувалася прагненням владних політичних сил не загострювати мовне питання задля забезпечення підтримки курсу на проголошення Української незалежної держави усіма етнічними групами, що проживали на українських землях. Тут варто зауважити, що спосіб, у який було закріплено державний статус української мови, свідчить про повагу владних структур України до представників різних націй, що проживають на її території та про шанування загальноцивілізаційних демократичних принципів. У рамках реалізації положень закону «Про мови в Українській РСР» вдосконалювалася мовно-культурна політика в Україні. Згідно з постановою Ради Міністрів УРСР № 302 від 7 грудня 1989 р. була розроблена «Державна програма розвитку української мови і інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». Відповідно, збільшилася кількість шкіл, де поглиблено вивчалася українська мова, література та історія України [5].

Із проголошенням політичної незалежності України відкрилися нові можливості для розвитку української культури і визначилася її нова роль. Культурний процес доби незалежності характеризувався суперечливими тенденціями. Найбільшим його здобутком стала офіційна ліквідація значної кількості перешкод на шляху розвитку національної культури. Розпочалися позитивні зрушення передусім у галузі відродження історичної пам'яті, повернення забутої або забороненої культурної й мистецької спадщини, вивільнення творчої ініціативи, розгортання широкого спектру стильових напрямів, активізації культурного життя в регіонах, піднесення народної творчості [6]. Протягом 1992 – 1996 рр. розвиток національно-культурної політики отримав новий поштовх після прийняття Законів «Про національні меншини в Україні», «Про освіту», на основі впровадження яких здійснювалося своєрідна переорієнтація політичної свідомості українства. Прийняття Конституції чітко визначило курс на формування української політичної нації – сукупності громадян України, які об'єднуються своєю належністю до однієї держави.

Упродовж 1996 – 2004 рр. національно-культурна політика здійснювалася в умовах поступового загострення протистояння навколо проблеми двомовності та впливу на неї регіональних ідентичностей. Рішення Верховної Ради стосовно мовного питання сприяло посиленню національно-культурного руху, а з іншого, – призвело до усвідомлення єдності у середовищі «російськомовного населення», до складу якого входили як етнічні росіяни, так і представники зрусифікованих етносів, що проживали на українських землях. Проблема надання російській мові статусу другої державної в Україні не без втручання російської сторони набула відразу політичного характеру. Причому, принципова відмова від вивчення та використання як засобу спілкування державної мови, яка у міжнародній практиці визначається

.....
як така відповідно до мови спілкування титульної нації, мотивувалася відносно великою кількістю етнічних росіян в Україні та значним числом тих, кого зараховували до «російськомовного населення» [7].

В умовах поступового зростання зовнішнього тиску на спрямування культурної політики в Україні на початку XXI ст. все виразніше виявлявся вплив на неї двох різновиди конструювання регіональних ідентичностей, що було продемонстровано в умовах загострення політичного протистояння навколо виборів Президента України 2004 р. Перший можна охарактеризувати як пасивно споглядальний – успадкований від минулого досить високий рівень культурно-мовної асиміляції на російській основі подається якщо не норма, то, в усякому разі, як «найменше зло». Такий тип регіональної ідентичності характерний для Східного і Південного регіонів. У Донбасі, згідно з висновками місцевих дослідників, понад половина жителів схильна вважати, що «донбаська ідентичність» репрезентує особливу спільноту людей, що мають корені як в Україні, так і в Росії [8].

Другий – більш активний – тип регіональної ідентичності притаманний Західному регіону. Тут на базі поширення засад демократії, індивідуального господарювання й підприємництва склалися орієнтації на західноєвропейську систему цінностей. Традиції консолідації навколо національних пріоритетів, що зміцнилися внаслідок тривалого протистояння через утиски українства із керівництвом держав, до складу яких протягом певного часу входили українські землі, витворили своєрідний тип політичного активізму. Те, що нині він має певний антиросійський акцент, зумовлюється як негативним історичним досвідом, так і активним неприйняттям місцевими елітами будь-якої орієнтації на Євразію, зокрема й ідеї єдиного економічного простору [9]. Ситуація навколо президентських виборів 2004 р. певною мірою сприяла згуртуванню населення із посиленням відповідальності за долю власної держави. Демократична хвиля «Майдану» певний час ще живила громадянську ініціативу в регіонах і вносила корективи в окремі рішення та дії новоствореної центральної влади [10].

Окрім формування умовного розмежування населення різних частин України на фоні кристалізації регіональної ідентичності на спрямування національно-культурної політики впливало не тільки не виважене фінансування культурної сфери, а також відсутність єдиної державної політики у сфері захисту власного інформаційного простору.

Зменшення впродовж 1990-х років державних асигнувань на сферу культури і брак традицій меценатства призвели до істотного скорочення мережі спеціалізованих установ, відпливу від цієї сфери талановитої молоді. У березні 2005 р. було затверджено Концепцію державної політики в галузі культури із збільшенням бюджетного фінансування відповідних державних програм. Однак до останнього часу ці заходи не стали на заваді домінуванню у вітчизняному телебаченні та кіно продукції, виготовленої на Заході і озвученої російською мовою або створеної безпосередньо в Російській Федерації.

За оцінками Громадянської ініціативи «Кіно-Переклад», орієнтовний обсяг кіноринку України 2006 року сягнув 60 млн. дол. Приблизно 20 % кінострічок демонструвалися українською мовою, 80% – російською, 65 – 75 % загальної кількості фільмів прийшли в Україну через дистриб'юторів, що закуповували їх у РФ. Це при тому, що понад 90 % фільмів з українського прокату вироблялося великими голлівудськими компаніями (так званими мейджорами) або були їх власністю. Останні прихильно ставляться до дублювання свого товару українською мовою. Не можна сказати те саме про постачальників «голлівудського» кіно через Росію. Адже розрахунки свідчать, що ринок перекладу кіно для України наближається до 2 млн. дол. [11].

21 квітня 2008 р. на засіданні Ради національної безпеки і оборони України Президент України В.Ющенко чітко вказав на головні загрози в інформаційній сфері: «Найбільша загроза національній безпеці – інформаційна експансія іноземних держав. Завдяки цьому в інформаційному просторі України проводяться інформаційно-психологічні кампанії з тих чи інших питань» [12]. Глава держави підкреслив, що предметом цих впливів є насамперед теми національної єдності, територіальної цілісності, мови, релігії і культури, європейської та євроатлантичної інтеграції. За дорученням Президента РНБОУ Кабінет Міністрів України у стислий термін мав затвердити Концепцію інформаційної безпеки України, яка б містила конкретні системні заходи, спрямовані на консолідацію українського суспільства та збереження ідентифікації України як держави. Наразі це доручення Президента залишається невиконаним через тривалий політичний конфлікт та дисфункціональність конституційної моделі влади.

Відсутність спеціальної державної стратегії захисту національного інформаційного простору далася взнаки у серпні – вересні 2008 р. Спеціальні інформаційні операції, що їх російські телевізійні канали та преса розгорнули під час грузинсько-російської війни з метою дискредитації активної позиції української держави щодо негайного припинення вогню та збереження цілісності Грузії, були спрямовані проти вищого керівництва держави та загалом євроатлантичного курсу України. Проте зовнішні руйнівні дії не мали б значного впливу на порядок денний роботи українських ЗМІ та громадську думку, якби їх не підтримували впливові політичні, парламентські сили [13].

У доступному інформаційному просторі російська позиція демонструється з позитивним емоційним забарвленням, альтернативна позиція пов'язується з речами, здатними викликати лише негативні емоції та відчуження. Саме у такий спосіб російське телебачення, починаючи з 2003 р., регулярно пропонує теми «утисків мовних та культурних прав росіян», загрози вибуху «антисемітизму та фашизму в Україні», «насильницької українізації», «перекручення історії у зв'язку з так званим Голодомором». Російська сторона прагне нав'язати думку, що українська держава є штучним утворенням, неспроможним гарантувати непорушність кордонів, отриманих у спадок від СРСР [14]. У той же час проблема російських впливів регулюється ступенем життєздатності української державності, тобто суто внутрішнім чинником [15]. Певну надію вселяє той факт, що позитивну спрямованість розвитку національної ідентичності громадян України вдалося зафіксувати вже у 2005 р., коли 54,6 % населення вважали себе насамперед громадянами України [16].

Сприяння розвитку української культури протягом 2005 – 2009 рр. відбувалося поруч із популяризацією досягнень спортсменів та загостренням питань, пов'язаних із оцінками окремих подій історії України, серед яких можна виділити голодомор 1932 – 1933 рр. та діяльність воїнів УПА. У цей час прискорюється поступове розмежування у оцінках подій минулого між представниками українських та російських науковців, яке диктувалося визначенням місця України і Росії у історії в цілому. До протистояння залучилися політичні сили в Україні, які по-різному уявляли перспективи розвитку українських земель.

Їхні розбіжності можна було б подолати, якби влада дбала про спільну взаємоприйнятну концепцію суспільного розвитку, а регіональні еліти не так ревно оберігали механізми збереження свого політико-економічного домінування [17]. Усе залежатиме від того, наскільки українським елітам вдасться створити відповідний викликам часу модернізаційний проект, відмовившись водночас від рецидивів маніхейства у постійних пошуках ворогів і колекціонуванні кривд і образ [18]. На жаль, у жорсткій інформаційній війні конкуруючі політичні сили намагаються діяти «на випередження» і дедалі більше руйнують не лише авторитет країни та власний імідж, але й самі основи цивілізованого співжиття. Замість реальних пошуків виходу з всеосяжної системної кризи суспільству пропонуються безбарвні імітаційні моделі, єдиним призначенням яких є перекладення кризового тягаря на найменш захищені верстви населення [19].

Про результати національно-культурної політики в Україні свідчить відсутність в українців та росіян яскраво виражених націоналістичних почуттів. Інтереси нації понад усе ставить невелика частина громадян. Войовничий націоналізм явно відмирає, у тому числі й серед україномовних українців. Серед населення України зустрічаються прояви національної нетолерантності і навіть ксенофобії, але в цілому високий рівень толерантності може мати колосальне значення для процесів формування української політичної нації. На початку ХХІ ст. сальдо міграційного балансу з колишніми республіками СРСР в Україні виявилось позитивним, що може розглядатися як одна з ознак високого ступеня толерантності в етнонаціональній сфері [20].

Ідея української незалежності була сприйнята українським народом, у тому числі й неукраїнцями, як утвердження демократії, входження у світову співдружність народів [21]. Водночас вселяє тривогу порівняно невелика кількість тих, хто відчуває себе громадянином України. Навіть серед україномовних українців таких лише половина, а серед росіян – третина. Прихований регіоналізм стає все більш помітним у політичній діяльності. У той же час українцям не притаманне почуття національної виключності [22].

Президентські вибори 2010 р. чітко виявили попит у суспільстві на сильну державну владу, діяльність якої могла б сприяти подоланню кризових явищ. Важливо, щоб ця тенденція не підштовхнула Україну до дрейфу у бік авторитаризму. Критичне ставлення до позиції та дій опонентів на виборах не повинні дискредитувати престиж української влади в цілому та не

.....
мають сприяти формуванню уявлень про розколоте на кілька антагоністичних таборів українське суспільство, що стало б на заваді проведенню виваженої політики у економічній та культурній сферах. У цьому зв'язку слід відзначити тісний зв'язок між успішністю цього процесу і зростанням загального рівня політичної культури у суспільстві із усвідомленням перспективності толерантного ставлення до політичних противників з огляду на можливість подальшої спільної праці на благо держави. Політична боротьба із заграванням з частиною електорату в межах проведення національно-культурної політики не повинна стояти на заваді поширенню патріотичних почуттів українців.

Зауважимо, що подолання економічних проблем не повинне здійснюватися за рахунок зменшення уваги до культурної сфери розвитку суспільства. Згуртування населення навколо побудови економічно сильної держави за рахунок спільної праці представників різних націй і народностей, що проживають в Україні, може стати засобом вирішення низки проблем національно-культурного розвитку країни. Виважена національно-культурна політика може залишатися одним із засобів подолання кризи ідентичності, яка включає в себе розмиті ціннісні й зовнішньополітичні орієнтації, піднесення загальної агресивності суспільства із активним пошуком «ворогів» на фоні політизації регіональних, етнічних, міжконфесійних відносин. Її успішність буде запорукою піднесення власне українського патріотизму та національної гордості на основі формування ідентичності, що може ґрунтуватися на критерії раціонального прагматизму із усвідомленням національних матеріальних та духовних інтересів.

Важливим залишається позиціонування України як активного і самостійного учасника системи європейської безпеки. Україна, що контролює свої стратегічні ресурси та стратегічну інфраструктуру, може висувати партнерам свої умови співробітництва, що мають базуватися передусім на гарантії недоторканності кордонів нашої держави та забезпеченні економічних інтересів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Каппелер А. Мала історія України. – К., 2007. – С. 235.
2. Див., наприклад: Нагірний В. Політизація російської етнічності в Україні: спроба організаційного оформлення // Наук. записки ін-ту політ. і етнонац. досліджень. – Вип. 14. – К., 2000. – С. 166 – 174; Коваль В. Феномен двомовності України // Олійник В. Про справжнє та надумане. Думки небайдужих людей. – К., 2001. – С. 89 – 90; Масенко Л. Державна мова в соціокультурному контексті // Розбудова держави. – 2001. – № 1 – 6. – С. 80; Нагорна Л. Проблема двомовності в Україні: чи є вихід із глухого кута: // Людина і політика. – 2003. – № 6. – С. 3 – 14; Котигоренко В. Версії державної національно-мовної політики як ризику // Історичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 3 – 13.
3. Див.: Смирнов А. История Южной Руси. – М., 2008; Широкоград А. Россия и Украина. Когда заговорят пушки... – М., 2008.
4. История России XX век. 1939 – 2007 гг. – М., 2009. – С. 748 – 761.
5. Національні меншини України у ХХ столітті: Політико-правовий аспект. – К., 2000. – С. 283.
6. Литвин В. Історія України. – К., 2009. – С. 732 – 733.
7. Нагірний В. Політизація російської етнічності в Україні: спроба організаційного оформлення // Наук. записки ін-ту політ. і етнонац. досліджень. – Вип. 14. – К., 2000. – С. 166 – 174.
8. Степаненко В. Етнос – демос – поліс: етнополітичні проблеми соціетальної трансформації в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 114.
9. Нагорна Л. Образ «двох Україн» у дзеркалі метафоричного моделювання // Історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 12.
10. Котигоренко В. Після помаранчевої революції. Quo vadis, Україно? Від «революції» до зміненої Конституції // Історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 90.
11. Котигоренко В. Бути чи не бути етнічним конфліктам в Україні // Політичний менеджмент. – 2008. – № 5. – С. 96 – 97.
12. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/9385.html>.
13. Рубан Ю.Г. Україна як суб'єкт і об'єкт сучасних міжнародних інформаційних воєн // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 6.
14. Рубан Ю.Г. Україна як суб'єкт і об'єкт сучасних міжнародних інформаційних воєн // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 8.
15. Литвин В. Історія України. – К., 2009. – С. 723.
16. Санченко А. Вплив процесу утвердження національної ідентичності на державотворення в

- Україні // Наук. записки Ін-ту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2008. – С. 116.
17. Майборода О. Український етнос має стати ядром української політичної нації // Схід і Захід України в контексті виборчої кампанії-2006... – С. 19 – 20.
18. Нагорна Л. Образ «двох Україн» у дзеркалі метафоричного моделювання // Історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 12.
19. Нагорна Л. Символічний простір інформаційного суспільства: зорові аберації віртуальності // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2. – С. 6.
20. Литвин В. Історія України. – К., 2009. – С. 723.
21. Санченко А. Вплив процесу утвердження національної ідентичності на державотворення в Україні // Наук. записки Ін-ту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2008. – С. 115.
22. Литвин В. Історія України. – К., 2009. – С. 726.

Николаец Ю.А. НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

В статье рассматриваются основные направления национальной-культурной политики Украинского государства в начале XXI в. с анализом возможных рисков в этой сфере. Автор предлагает собственный вариант периодизации украинской национальной-культурной политики.

Ключевые слова: политические события, нация, национальная политика, культура, идентичность.

Nikolaets Y.A. THE NATIONAL AND CULTURAL POLICY IN UKRAINE AT THE BEGINNING OF XXI CENTURY

The author is analyses important affairs in the national-culture political of Ukraine. Researcher is analyses dangers in this power politic. He proposes original periods of national-culture political of Ukraine.

Key words: political events, nation, nation politic, culture, identification.

УДК 94(477) «1989 - 2001»:314.04

Т.А. Мельничук

ПРИРОДНЕ ЗМЕНШЕННЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ (1989 – 2001 РР.)

У статті, впродовж міжпереписного періоду (1989–2001рр.), проаналізовано рівень смертності сільського населення України. Визначено коефіцієнти смертності селянства в різних вікових групах. Проаналізовано коефіцієнти дитячої смертності у сільській місцевості України, упродовж періоду, що досліджується.

Ключові слова: сільське населення, коефіцієнт смертності, статистичні дослідження, природний рух населення.

В сучасних умовах розвитку України, коли пріоритет людського фактора у суспільних перетвореннях стає все більш очевидним, динаміка соціальної структури сільського населення, його економічна активність виступають як основа історичного вибору. Від них найбільшою мірою залежить подальший розвиток аграрного сектору України, розміри сільської поселенської мережі.

Скорочення загальної чисельності населення України, включаючи сільське, не додає політичного авторитету Україні на світовій арені, оскільки, за міжнародними стандартами показники чисельності та соціального забезпечення населення стоять на перших місцях після її території.

Тому в сучасних умовах досить актуальним є дослідження, що стосується відтворення реальної картини динаміки сільського населення України протягом міжпереписного періоду (1989–2001 рр.), що дає реальне уявлення про зміни соціальних груп селянства та їх характеристику.